
Alojzije Čondić
SVEĆENIK PRED IZAZOVOM PASTORALA ISPOVIJEDI
Priest facing the challenge of the pastoral care of confession

UDK: 27-46+27-543.7

Pregledni znanstveni rad

Primljeno: 1/2016.

Sažetak

22

Služba Božja 1116.

Suvremeno društveno-kulturno okružje na početku trećega tisućljeća sve više pada pod utjecaj sekularizma, relativizma i tehnokratizma. Takav oblik promatranja svijeta i ljudskoga života čovjeka udaljuje od istine i kršćanske antropologije, pa mu govor o Božjemu milosrđu i potrebi sakramenta ispovijedi sve više postaje apstraktan. Crkva i ispovjednici nalaze se pred novim pastoralnim izazovima te su pozvani tražiti prikladnija pastoralna rješenja. Zato je uvijek aktualan i potreban poziv na ponovno otkrivanje dubine i ljepote sakramenta pomirenja. Jer, kultura, koja je prožeta samoopravdanjem, sve više gubi osjećaj i smisao za grijeh te potrebu oprostjenja i blizine s Bogom koji je "bogat milosrđem" (Ef 2, 4). U skladu s tim autor prvotno s teološko-pastoralnoga aspekta raščlanjuje pristup sakramentu pomirenja, a potom upućuje na njegovo potiskivanje kroz vidike osjećaja grijeha i osjećaja krivnje te kroz neke duševne bolesti s kojima se ispovjednik susreće. Na kraju se osvrće na pastoral oprosta i milosrđa potičući nužnost pastoralne metanoje.

Ključne riječi: Ispovijed, ispovjednik, grijeh, milosrđe, oprost, pastoral.

UVOD

U nakani da potakne vjernike da što snažnije usmjere svoj pogled na milosrđe, papa je Franjo proglasio *Izvanredni jubilej milosrđa*, koji je započeo 8. prosinca 2015. godine, a završava 20. studenoga 2016. godine na svetkovinu Isusa Krista Kralja svega stvorenoga.¹ Na tragu svojih prethodnika Papa naučava da je

¹ Usp. Papa Franjo, Bula najave Izvanrednoga jubileja milosrđa *Misericordiae vultus – Lice milosrđa* (11. IV. 2015.), Kršćanka sadašnjost (dalje: KS), Zagreb, 2015., str. 3.-5. (dalje: *Lice milosrđa*).

milosrđe ključna riječ koja opisuje Božji odnos prema ljudima i mjerilo kojim se utvrđuje kršćanska autentičnost. Najočitiiji je izraz milosrdne ljubavi i postignuća radosti opraštanje uvreda. Život Crkve temelji se na milosrđu i stoga bi “cjelokupno njezino pastoralno djelovanje moralo biti obavijeno nježnošću koju pokazuje prema vjernicima”² i to svagdje gdje je Crkva nazočna: u župnim i drugim zajednicama, kulturi i društvu, itd. Jer, vrednujući svu stvarnost u svjetlu Božje istine, bitna je zadaća Crkve “riječima i djelima” u pastoralu naviještati i prenositi milosrđe te pozivati na opraštanje da bi ljudi pronašli put koji vodi Ocu. Jedno od duhovnih sredstava s pomoću kojega se ponovno nalazi put do Boga, otkriva dubina milosrđa i smisao osobnoga života jest sakrament pomirenja. Zato Papa poziva Crkvu: “Stavimo odlučno sakrament pomirenja ponovno u središte, jer omogućuje ljudima izravan doticaj s veličinom Božjeg milosrđa.”³ Aktualizirajući sakrament pomirenja ili ispovijedi, bitno je s pastoralnoga aspekta u kontekstu suvremene kulture prepoznati poteškoće u obavljanju službe pokore te shvatiti poslanje ispovjednika, koji je pozvan biti “vjerodostojan znak Očeva milosrđa”.⁴

1. PROSUDBA STANJA PRISTUPA SAKRAMENTU POKORE

Svojedobno je papa Ivan Pavao II. ustvrdio da, pod utjecajem suvremene kulture, koja je prožeta znanstvenim i tehnološkim sustavom i koji sebe smatra gospodarom svijeta, tema milosrđa pada u zaborav,⁵ a papa Franjo uočava da se “iskustvo opraštanja u našoj kulturi sve rjeđe susreće”.⁶ Manjak vjere u Božje milosrđe i njegovo opraštanje dovodi do jalovosti duhovnoga i pastoralnoga života. Svjestan tih pojava papa je Franjo proglašio *Izvanredni jubilej milosrđa* da bi, između ostaloga, po pristupanju sakramentu pomirenja⁷ pobudio razmišljanje o Božjemu milosrđu i potaknuo ispovjednu praksu.

² *Lice milosrđa*, str. 10.

³ *Lice milosrđa*, str. 17.

⁴ *Isto*.

⁵ Usp. Ivan Pavao II., Enciklika *Bogat milosrđem* (30. XI. 1980.), KS, Zagreb, 1981., str. 2.

⁶ *Lice milosrđa*, str. 10.

⁷ U tekstu se koriste razni izričaji za sakrament pomirenja, koji se zove sakrament “pokore” jer “posvećuje osobni i zajednički put obraćenja, kajanja i zadovoljštine”. Naziva se također sakramentom “ispovijedi” jer je “priznanje ili ispovijed grijeha pred svećenikom bitni element ovog sakramenta. Zato je ovaj sakrament u svom

Premda se u Hrvatskoj, kao što je to u mnogim zapadnim zemljama, na prvi pogled ne doživljava tako duboka kriza pristupa sakramentu pokore, ipak su hrvatski biskupi svojedobno zaključili da je “lako uočiti činjenicu da i u nas vjernici sve manje pristupaju sakramentu pokore.”⁸ Prema nekim istraživanjima u Hrvatskoj osim krštenja, vjenčanja i pogreba, druge vjerske obrede u posljednje vrijeme redovito pohađa oko 29,69 %.⁹ To je pokazatelj “da ritualna matrica sekulariziranoga čovjeka nije više identična ritualnoj matrici službene Crkve, jer hrvatski građani kao članovi Katoličke Crkve sve više ulaze u spomenu-tu proturječnu ambivalentnost s obzirom na traženje, prihvaćanje, a zatim i tumačenje obreda prijelaza. Sve to potvrđuje da se u hrvatskoj Crkvi nastavlja, odnosno samo još više profilira i učvršćuje stupnjevita pripadnost Katoličkoj Crkvi te stupnjevita i distancirana crkvenost.”¹⁰

Spomenuta konstatacija s teološko-pastoralnoga vida očituje snažnu sekulariziranu dinamiku društveno-kulturnih promjena, koje se negativno reflektiraju na svijest i ponašanje vjernika. Novonastale okolnosti podupiru “parcijalnu identifikaciju i participaciju” vjernika s vjerskim uvjerenjem te se povećava oslabljeni osjećaj crkvenosti, što govori o fenomenu “pripadnosti bez vjerovanja i vjerovanju bez pripadnosti”.¹¹ Uočene pojave upućuju na neprikladnost postojećega pastoralna i manjkavost integralnoga i sustavnoga pastoralnog rada kao i na opadanje svijesti o važnosti sakramenta pokore. Istraživanja, kao i pastoralna praksa, pokazuju da više od dviju trećina članova Crkve rijetko ili gotovo nikako ne prakticira vjerske obrede. Očito da su kršćani-

dubokom značenju i ‘ispovijedanje’, priznanje i hvala Božjoj svetosti i njegovu milosrđu prema čovjeku grešniku.” A naziva se i sakramentom “oproštenja”, “jer, po svećenikovu sakramentalnom odrješenju, Bog daje pokorniku ‘oproštenje i mir’ te sakramentom ‘pomirenja’ jer daruje grešniku ljubav Boga pomiritelja”. , u: Kongregacija za kler, *Svećenik – služitelj Božjega milosrđa*. Pomoć za ispovjednike i duhovne vođe (9. III. 2011.), KS, Zagreb, 2014., str. 26.

⁸ Hrvatska biskupska konferencija, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici* (25. IV. 2008.), Glas Koncila, Zagreb, 2008., str. 130.

⁹ Usp. Josip Baloban, Ivan Štengl, Danijel Crnić, *Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj u komparaciji s nekoliko europskih zemalja*, u: Josip Baloban, Krunoslav Nikodem, Siniša Zrinščak (ur.), *Vrednote u Hrvatskoj i u Europi. Komparativna analiza*, KS – Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2014., 61.

¹⁰ Isto, str. 62.

¹¹ Usp. Josip Baloban, Ivan Štengl, Danijel Crnić, *Određeni aspekti crkvenosti...*, nav. dj., str. 43.-92.

nu područja *ortodoksije* i *ortoprakse*, koje su komplementarne, poprilično udaljena i minimalistički prožeta. Naglašava se puka ritualnost i pristupanje sakramentima na tragu svjetovnih poticaja bez istinskoga poniranja u otajstva vjere. Manjak poistovjećivanja s Kristovom Crkvom dovodi do distancirane crkvenosti na osobnoj, obiteljskoj i društvenoj razini. Velika suzdržanost pristupa sakramentu isповijedi znak je da treba žurno razmišljati o cjelovitomu pastoralu sakramenta pokore i dati mu prednost pred ostalim aktivnostima.¹²

U bitne pastoralne označnice svrstava se zajedništvo (*communio*), koje izvire iz vječne spasiteljske Božje volje, Crkva je zajednica vjernika koji su iz vjere ujedinjeni u Božjoj riječi. Sekularno društvo s natruhama relativizma rastače crkvenost i zajedništvo na svim razinama te generira individualizam i začahurenost u virtualni tehnološki sustav. Konceptcija života s odmakom od empatije i altruizma priječi učinkovitost teološko-pastoralne paradigme *traditio-reditio*, pa suvremeni naraštaj sve manje prima, a još teže prenosi kršćanske vrjednote. Pod utjecajem urbanizacije i liberalizma gotovo je raspršen katolički milje, narušeno je bračno-obiiteljsko zajedništvo, opustošila je seoska sredina te sve više iščezava međusobno rodbinsko i prijateljsko druženje, koje na tradicionalnoj razini podržava vjersku praksu, koju je činio pristup sakramentu pokore.

Isprepletenost novonastalih društveno-kulturnih okolnosti i nedorečenost pastoralnih pothvata produbljuju krizu pristupa sakramentu pokore. Suvremeni se čovjek s duhovnoga i etičkoga aspekta dezorijentira i ne uspijeva se odlučno suočiti i prepoznati utjecaj zla. Pod utjecajem materijaliziranoga znanstvenog naleta, zbog manjak evanđeoskoga uporišta i prosudbe duhovno je neotporan i gubi osjećaj za grijeh, kajanje, odluku o popravku i odricanju.¹³ Sakrament pomirenja jedan je od najtežih poteškoća s kojima se suočava pastoralna teologija, jer se izravno susreće s raznim vidicima suvremenoga mentaliteta, koji umanjuje vjeru i niječe činjenicu zla i grijeha.¹⁴ Poteškoća je u istinskoj spozna-

¹² Usp. Ivan Pavao II., *Pismo svećenicima na Veliki četvrtak 1986. godine*, br. 7. Isti, *Pismo svećenicima na Veliki četvrtak 2002. godine*.

¹³ Usp. Daniel Bourgeois, *La pastorale della Chiesa*, Jaca Book, Milano, 2001., 506.-521. Nikola Vranješ, *Pastoral danas*, Glas Koncila, Zagreb, 2013., str. 202.-210.

¹⁴ Kongregacija za kler, *Svećenik – služitelj Božjega milosrđa...*, nav. dj., br. 61.: "Trebalo prepoznati sadašnje teškoće u obavljanju službe pokore, kojima je uzrok u određenomu gubitku osjećaja za grijeh, nekoj neosjetljivosti za taj sakrament,

ji osobnoga grijeha jer se nije jednostavno priznati narušiteljem Božjega nauma o spasenja čovjeka. Radi se prije svega o relativističkoj i pozitivističkoj kulturi koja je zatvorena prema Bogu te smatra da je nemoguće dosegnuti sigurnu istinu u Bogu, pa se okreće tehničkomu eksperimentiranju, dok sakrament pomirenja čisti čovjekovu savjest i otvara ga Bogu. U spomenutoj kulturi nema sigurnih spoznaja i objektivnih kriterija, sve je subjektivno i sva se stvarnost individualizira, što nas dovodi u krizu.

Kriza pastoralna sakramenta pokore može proizići iz manjka duhovnoga žara pastira, iz njegove pastoralne preopterećenosti i aktivizma, jer ne uviđa i zanemaruje pastore prioritete. Ako svećenik kao služitelj sakramenta pomirenja duhovno malakše u “pastoralnomu prioritetu ispravnoga oblikovanja savjesti vjernikā” i zanemari evanđeoska mjerila, koja proizlaze iz identifikacije s uskrsnulim Kristom te se sekularizira, jasno je da se takvim svećeničkim stilom ne uspijeva oduprijeti predrasudama suvremene epohe. Posljedice su logične jer su svećenici po naravi svoga poslanja svjedoci i prenositelji Radosne vijesti u svakoj kulturi, pa zbog pastoralne pasivnosti kriza Crkve i sakramenta pomirenja može proizlaziti od pastira.

U suočavanju s pritiskom suvremene kulture vjerniku nije dovoljno imati naučeno, odnosno katekizamsko znanje o sakramentu ispovijedi, nego je nužno životom otkrivati lice milosrdnog Isusa. U pastoralnoj perspektivi središnje je pitanje pripreme za ispovijed, odnosno koliko se na osobnoj i župnoj razini potiče i primjenjuje temeljita priprema. Za duhovni rast i kršćansko usavršavanje bitan je raspoloživ i odgovoran pristup ispovijedi, kako služitelja tako i pokornika. No praksa potvrđuje skromnu pripremljenost, poglavito prigodom velikih blagdana ili masovnih vjerničkih okupljanja. Često se obavlja iz običaja i mehanički. Radi spasenjske važnosti sakramenta pomirenja bitan je cjelovit i duhovan pristup ispovijedi te kontinuirana briga cijele župne zajednice. Nužno je preispitivati pastoralnu praksu s obzirom na pripremu,¹⁵ tj. koliko se u redovitim okolnostima u župnoj zajednici u katehetskim poukama i razmatranjem na riječi Božjoj posvećuje briga cjelovitom promatranju ispovijedi za svako

stavu da nema koristi od ispovijedanja ako čovjek nije opterećen teškim grijehom, te umoru i iscrpljenosti služitelja opterećenoga mnoštvom aktivnosti.”

¹⁵ Usp. Luca Ferrari, *La pastorale del sacramento della riconciliazione oggi: tra disagi, rischi e risorse*, u: *Penitenzieria apostolica, Il sigillo confessionale e la privacy pastorale*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2015., str. 121.-131.

životno doba. Govor o ispovijedi ne smije se svesti samo na govor o grijehu i zlu, bitno je isticati eklezijalnu dimenziju i stvarnost Očeve blizine, milosrđa i ljubavi (usp. Lk 15). Tema ispovijedi ne bi smjela biti predmetom samo nekih duhovnih seminara, hodočašća i prigodnih okupljanja, nego središnjim pastoralnim pothvatom u svakoj župnoj zajednici. Radi se o pastoralnomu i duhovnomu vodstvu te sustavnoj pomoći vjerniku da upozna samoga sebe i da u svjetlu vjere probudi skrušeno kajanje, čvrstu odluku i potakne želju za dubokim obraćenjem i popravljivanjem osobnoga života i nasljedovanje Božje ljubavi. Bez trajne i cjelovite katehetske pouke i pastoralne pripreme opasnost je da vjernici ostanu na sakramentalnoj praksi iz djetinjstvena doba i da zbog udaljenost od Boga potisnu osjećaj grijeha.

2. POTISKIVANJE SAKRAMENTA ISPOVIJEDI

Neosporivo je da u tradiciji Crkve i u kršćanskoj praksi sakrament pokore predstavlja i ima snažan učinak u pročišćenju savjesti i pastoralnomu vodstvu. Učestalo jadikovanje da sakrament pomirenja pomalo nestaje iz kršćanske prakse, ima svoje uzroke u spomenutoj krizi poimanja grijeha i u prerusavanju sakramenta u puki razgovor, koji često ima upečatljivu psihološko-pedagošku prenatlašenost. Ispovijed u obliku dijaloga nužna je, ali pretvaranjem sakramenta pomirenja u duge i spokojne razgovore gubi se nit sakramentalnosti. U takvomu se poimanju nameću teološko-pastoralna pitanja: traži li vjernik prvotno oprost i pomirenje, usmjeruje li se na grijehe i kajanje ili se radi, kako se često događa, o psihološkim tegobama i "osjećaju krivnje"? Dakako, često je riječ o potrebi savjetovanja i oslobođenja od zabrinutosti, što može biti učinak sakramenta. Ali, ako su to prvotni razlozi pristupa ispovijedi, to je znak da vjernike u pastoralu treba dovesti do jasne spoznaje o ispovijedi grijeha i obraćenja.¹⁶ Osim izravnoga osporavanja pristupa ispovijedi događa se

¹⁶ Usp. Franco Giulio Brambilla, *La pastorale della prassi penitenziale*, u: *Razni autori, Riconciliazione. Dono per la Chiesa*, Ancora, Milano, 1999., 7.-25. Ivan Pavao II., *Pismo svećenicima na Veliki četvrtak 2002.*, br. 5.: "Tko je iskusio ispovijedi, tj. način na koji se pristupa tome sakramentu u svakodnevnom životu, može ponekad ostati zbunjen pred činjenicom da neki vjernici dolaze na ispovijed, a da ni sami ne znaju što žele. Za neke od njih odluka da se ispovijede uvjetovana je samo potrebom da ih se sasluša. Za druge – potrebom za savjetom. Za druge pak – psihološkom potrebom da se oslobode tereta 'osjećaja krivnje'. Za mnoge postoji autentična potreba da iznova uspostave odnos s Bogom, ali se

potiskivanje zbog nekvalitetne ispovjedi. Ispovjednici se nađu u mnogim dvojbama, poglavito kada treba razlučiti *osjećaj grijeha* od *osjećaja krivnje*, duševne bolesti i nejasna očitovanja duhovnoga stanja.

2.1. *Osjećaj grijeha i osjećaj krivnje*

Sakrament pokore bitno je usmjeren na ispovijed (*confessio*) ili priznanje grijeha na prikladan način. S tim je povezana činjenica da mnogi ne znaju što reći kada dođu na ispovijed jer ne znaju što jest, a što nije grijeh. Ne mora odmah značiti da se radi o konfuznoj savjesti ili da penitent zaista nema grijeha. Ali, to govori o krizi “osjećaja grijeha” ili o naglašavanju čina ispovijedi bez dubljega poniranja u otrovnost grijeha i u dubinu Božjega milosrđa, pa se sakrament ispovijedi zanemaruje ili mu se pristupa površno.

Kriza *osjećaja za grijeh* pokazatelj je progresivne relativizacije istine, znak koji očituje pomračenje svetosti. U osobi prožetoj čežnjom za svetošću, koja svoj svjetonazor temelji u Bogu, grijeh se doživljuje kao izravno suprotstavljanje Bogu. Društveno okružje, u kojemu je potisnut govor o ukorijenjenosti u Bogu, zloporabom znanosti i tehnologije desakralizira naravnost i svetost života. Zato je gubitak *osjećaja za grijeh* posljedica odbacivanja nadnaravnoga uporišta, koje je potisnuto zbog aspiracija za osobnom autonomijom, prema kojoj “stvorene stvari ne ovise o Bogu”¹⁷. Stoga u pastoralnoj kriteriologiji valja isticati potrebu postupnoga sazrijevanja u spoznaji kajanja i opraštanja, odnosno radi se o procesu prelaska od *osjećaja krivnje* u spoznaju priznavanja osobne grješnosti.

Papa Ivan Pavao II. naučava da je *osjećaj grijeha* povezan s *osjećajem za Boga* jer proistječe iz svjesnog odnosa čovjeka s Bogom. Zbog krize savjesti i neodlučnoga traženja istine te njezanja osjećaja za Boga pomračuje se i gubi osjećaj grijeha. Umnoj i duhovnoj destrukciji pridonosi *sekularizam*, koji isključuje Boga iz svakidašnjice i usmjeruje se na proizvodnju, potrošnju i hedo-

ispovijedaju bez dostatne svijesti o obvezama koje iz toga proizlaze, čineći tek veoma sužen ispit savjesti, a to zbog nedostatka formacije o moralnom životu nadahnutu evanđeljem.”

¹⁷ Drugi vatikanski koncil, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* (7. XII. 1965.), KS, Zagreb, 72008., str. 36.

nizam, pa potkopava osjećaj grijeha ne pazeći o uvredi Boga, nego se sve svodi samo na ono što vrijeđa čovjeka te se iskrivljuje poimanje grijeha držeći ga samo društvenim fenomenom.¹⁸ Na toj relaciji osjećaj grijeha pod utjecajem relativizma iščezava u suvremenom društvu, čiji se znakovi polako uvlače u tradicionalna kršćanska okružja.¹⁹ U oslabljenom duhovnom tkivu mnogi nisu spremni promatrati se introspektivno, suočiti se sa svojom prošlošću te bježeći od zbilje preferiraju usmjerenost samo na sadašnjost i u budućnost. Zato se događa da mnogi ne znaju što i zašto se ispovijedati. Posljedica sekularne kulture u tomu je kontekstu poistovjećivanje *osjećaja grijeha* i *osjećaja krivnje*.

Zbog unutarnje krhkosti suvremeni se čovjek sve manje sposoban nositi s postojanjem grijeha, pa iza odbacivanja te spoznaje sve se više promiče govor o *osjećaju krivnje*. U tomu se vidu govori o *zdravomu* osjećaju krivnje (npr. priznanje prekršaja zakona) i *nezdravomu*, koji se pretvara u opsesiju i uzrokuje bolesna stanja (npr. perfekcionizam zbog nedostatka samopoštovanja). Nije upitno postojanje *osjećaja krivnje*, ali ga se ne smije poistovjećivati ili potiskivati svijest o grijehu. Ta pojava sve više u pastoralnoj perspektivi stvara poteškoću za vjernike i ispovjednike. Ako se ne razlikuju te činjenice, opasnost je simulirati ili zanemariti sakrament ispovijedi. Svijest o grijehu spoznaja je osobne neprikladnosti u odnosu prema Bogu, odnosno bolna spoznaja da je Bogu nanesena uvreda, dok je *osjećaj krivnje* svijest o neprikladnosti slike o samomu sebi. Osjećaj krivnje psihološka je spoznaja koja nastaje kao plod ljudskoga znanja, a uočavanje grijeha teološka je spoznaja, a to je dar Duha Svetoga i plod vjere. Grijeh se promatra i rasvjetljuje pomoću objave, o čemu svjedoči Sveto pismo. Ako bi se grijeh koristio kao istoznačnica za osjećaj krivnje, onda bi gubio vjerski smisao. Osjećaj

¹⁸ Ivan Pavao II., *Pobudnica Reconciliatio et paenitentia* (2. XII. 1984.), KS, Zagreb, 1985., str. 18. (dalje: RP). S obzirom na iskrivljeno poimanje grijeha Mihály Szentmártoni, u knjizi: *Osjetljivost za čovjeka. Pastoralna psihologija*, Glas Koncila, Zagreb, 2009., str. 133., piše: "To se shvaćanje odražava također u ispovijedi, kad pokornik, nakon svake samooptužbe za počinjeni grijeh, odmah dodaje da nije time učinio nikomu bilo kakvo zlo ili se opravdava pozivajući se na okolnosti u kojima se danas živi: 'Rasrdio sam se, no današnja su vam djeca tako zločesta... Lagao sam, no ako govoriš istinu, ne možeš opstati u današnjemu svijetu...'"

¹⁹ Na početku trećega tisućljeća hrvatski su se biskupi zapitali: "Kako evangelizirati našu domovinu Hrvatsku u kojoj su sve vidljivije i prisutnije posljedice sekularizacije i tragovi sekularizma", u: HBK, *Pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća Na svetost pozvani* (15. VIII. 2002.), Glas Koncila, Zagreb, 2002., str. 10.

krivnje prvotno ima psihološko značenje i emocionalni doživljaj. Postoji destruktivna i konstruktivna krivnja: prva se tiče grižnje savjesti i straha od kazne (psihološko iskustvo), a druga je kajanje i njezin je uzrok u svijesti da sam prekršio važnu vrednotu (moralno iskustvo). Grižnja savjesti veže se uz pogreške i može dovesti do očaja (npr. Juda), dok kajanje, koje vjeruje u oprostjenje, čovjeka oslobađa grijeha (npr. sv. Petar). Grižnja savjesti može biti razlog za obavljanje životne ispovijedi.²⁰

Papa Ivan Pavao II. naučava da “osjećaj grijeha nestaje kada se... pogrešno poistovjećuje s bolećivim osjećajem krivnje ili s pukim kršenjem zakonskih propisa i odredaba”.²¹ Neki drže grijeh ekvivalentnim za krivnju, pa se gubi vjersko značenje, ali Mihály Szentmártoni smatra da je za ispovijed nužna i dovoljna racionalna krivnja, tj. sud o počinjenim činima. Kršćanin ne pristupa sakramentu pomirenja s osjećajima krivnje, već sa sviješću o vlastitoj krivnji, tj. grijehu. No kada se grijeh miješa s pojmovima: prekršaj, povreda (zakona, ugovora), sram, stid, tjeskoba, gubi se vjerska konotacija grijeha, pa, prema Renzu Girardiju, ostaje samo ideja o moralnomu neredu u smislu zbrke navika i običaja, tj. s onim što je u suprotnosti s redovitim ponašanjem ljudskoga društva.

Tema osjećaja krivnje pojavljuje se razvitkom suvremenoga doba, idejā i društvenih znanosti. Suvremene znanosti kao što su biologija, psihologija, bioetika, medicina, sociologija, kulturalna antropologija i psihoanaliza proučavajući “otajstvo čovjeka” baziraju se na znanstvenim istraživanjima, čijim se spoznajama u mnogomu koriste, ali zadržavaju se samo u imanentnim okvirima puke racionalizacije i olako upadaju u zamku sociologizma, biologizma, psihologizma.²² Osobi se ograničava i oduzima prostor istinske slobode i odgovornosti, pa i mogućnost da

²⁰ Usp. Renzo Gerardi, *Il sacramento del perdono per la riconciliazione dei penitenti*, EDB, Bologna, 2015., 203.-226. Mihály Szentmártoni, *Osjetljivost za čovjeka*, nav. dj., 133.-142. Amedeo Cencini, *Vivere riconciliati. Aspetti psicologici*, EDB, Bologna, 1996., 11.-35. Anselm Grün, *Ispovijed. Slavlje pomirenja*, KS, Zagreb, 2003., 19.-26. Jean Monbourquette – Isabelle d’Aspremont, *Tražiti oprostjenje a ne poniziti se*, Oko tri ujutro, Zagreb, 2014., str.52.-57.

²¹ RP, str. 18.

²² Usp. RP, str. 18.: “Tako, polazeći od nekih tvrdnji psihologije, zabrinutost da se ne stvara osjećaj krivnje ili da se ne koči sloboda, vodi tome da se uopće ne priznaje nikakav promašaj. Zbog neopravdanog proširivanja mjerila sociološke znanosti – kao što sam već rekao – na društvo se prebacuju sve krivnje, a pojedinac se proglašava nevinim. Isto tako stanovita kulturalna antropologija...”

griješi, te se pretendira sve objašnjavati podsvjesnom uvjetovanošću. U tim se slučajevima radije govori o bolesti i bolesniku, nego o grijehu i grješniku. U te zamke lako upada vjernik, a čemu se ni ispovjednik uvijek ne uspijeva othrvati bez širega znanja, a poglavito ne bez iskustva milosrđa i jasnih evanđeoskih spoznaja. Naime, samo Božje milosrđe nadilazi imanentne okvire i postaje mjerilo vjerodostojnosti za vjeru: "Blago milosrdnima: oni će zadobiti milosrđe!" (Mt 5, 7). Da bi ispovjednici što uspješnije razlikovali spomenute pojave, da ne bi upali u zamku psihologizacije i površnosti, u pastoralu, uz korištenje znanstvenih otkrića, treba kontinuirano oplemenjivati njihovu cjeloživotnu formaciju te spoznaju grijeha, koja zauzima središnje mjesto za svako duhovno i pastoralno vodstvo. Jer, u pozivu vjernosti Bogu radi se o isprepletenosti ljudskih, moralnih i duhovnih negativnosti koje se ugnježđuju u osobi. Nužno je promicati autentičnost i dostojanstvo osobe u odnosu na negativna iskustva u osobnom životu, jer svijest o grijehu otvara put prema pomirenju. Bez spoznaje grijeha nema pomirenja ni sakramenta. Poteškoća pristupa ispovijedi nastaje također iz osobnih i društveno-kulturnih čina koji umanjuju pitanje odgovornosti što otežava spoznaju grješnosti pred Bogom. Sve se češće čuju krilatice: "Ja imam svoju savjest", tj. autonomnu savjest bez objektivnih kriterija ili "Ja se ispovijedam izravno Bogu", bez posrednika u osobi svećenika. Humanističke znanosti imaju dvojake učinke, tj. pomažu u spoznaji ljudske osobnosti, ali unose nesigurnost jer se zatvaraju pred duhovnom dimenzijom. Nezadovoljstvo se također očituje u spoznaji svećeničkoga legalizma, jer ispovjednici o istoj temi iznose različite i nesigurne stavove i k tomu gubi se uvjerenje o postojanju teških grijeha. Sve se češće pojavljuje teško pitanje koje otkriva pastoralnu neodlučnost i zapuštenost: "Što i kako se ispovijedati?" i "Zašto se ispovijedati svećeniku?", a to govori o potrebi produbljivanja duhovnosti i znanja na svim razinama (teološka, psihološka, pedagoška...).²³

²³ Usp. Giuseppe Governigo, *Senso di colpa, peccato e confessione. Aspetti psicopedagogici*, EDB, Bologna, 2000., str. 97.-189. Isti, *L'umano in confessione. La persona e l'azione del confessore e del penitente*, EDB, Bologna, 2003., str. 27.-60. Giovanni Cuci, *Il senso di colpa: zavorra inutile?* *Civiltà Cattolica*, 165 (2014.), 4., str. 123.-126. Isti, *Il senso del peccato*, *Civiltà Cattolica*, 165 (2014.), 4., str. 243.-256.

2.2. Ispovjednik pred nekim duševnim bolestima

S obzirom na pravilno i vjerno obnašanje ispovjedničke službe Crkva u obredniku *Reda sakramenta pokore* u br. 10. od ispovjednika traži da “poznaje bolesti duša i pruža im prikladne lijekove... neka stječe za to nužno znanje i razboritost brižnim učenjem ... Jer, prosuđivanje duhova jest duboko pronicanje Božjeg djela u srcima ljudi...”. Ispovjednik se u svojoj ispovjedničkoj praksi susreće s raznim oblicima počinjenih grijeha i osoba koje prezentiraju osjećaj krivnje, otkrivaju svoje slabosti, očituju psihološke poteškoće i psihičke bolesti. Obrednik naglašava važnost *poznavanja duševnih bolesti i prosuđivanje duhova*, ali ne navodi koje su to duševne bolesti. U dokumentu *Svećenik – Služitelj Božjega milosrđa. Pomoć za ispovjednike i duhovne vođe*, Kongregacija za kler piše: “Budući da djeluje u ime Krista, Dobroga Pastira, služitelj ima neodloživu obvezu prepoznati i razlučiti duhovne bolesti i biti blizak pokorniku.”²⁴ Potom ističe da postoje *duševne bolesti* ili slabosti vezane uz duhovni život te su duhovne naravi i općenito svoj korijen imaju u psihološkim uzrocima kao što su mlakost ili osrednjost. Te slabosti mogu biti vezane uz sklonost perfekcionizmu, neutemeljenim skrupulama, rigorizmu, laksizmu, ali postoje i neurotske slabosti ili bolesti, koje se očituju u traženju pozornosti ili u dubokomu nezadovoljstvu samim sobom (*hysterein*).²⁵

Svećenik se u ispovjedaonici susreće s raznim oblicima patnji i grijeha, no svaka patnja nije grijeh, makar grijeh uvijek može izazvati patnju. Premda mnogo rjeđe, ipak na ispovijed ili na duhovni razgovor dođu duševni bolesnici (*psihoze*), odnosno osobe s visokim stupnjem patoloških smetnji kao što su: paranoične psihoze (umišljaj proganjanja), shizofrenija, psiho-patološka narcisoidnost, opsesivno-kompulzivni poremećaj²⁶ (anksiozni

²⁴ Kongregacija za kler, *Svećenik – služitelj Božjega milosrđa*, nav. dj., str. 55.

²⁵ Usp. *Isto*, str. 94.-97.

²⁶ Pručavajući pastoralne radnike i njihov rad, američki psihijatar Len Sperry, u svom djelu: *Psicologiaministero e comunità. Riconoscere, guarire e prevenire le difficoltà nell'azione pastorale*, EDB, Bologna, 2007., opisuje temeljne psihološke poteškoće, među kojima su osobe s *opsesivno-kompulzivnim poremećajima*. Priказuje ih kao zabrinute pravilima i dužnostima, jer im jamče neku mjeru nadzora i utjehe. Teško izražavaju toplinu i brižljivost, imaju tendenciju osuditi opasnim svaki spontani izraz emocija, pa pod nadzorom drže osobne osjećaje. Kognitivni procesi oslabljeni su im i rigidni, lišeni osjećaja šaljivosti i fleksibilnosti. Životni stil prožet je čežnjom za produktivnošću i uspjehom, neosjetljivi su na druge s emotivnog aspekta, a konkurentnost nije rijetkost u njihovoj strukturi. Znaj

poremećaj ili neuroze), depresija, delirij, halucinacija, patološka ljubomora i laganje, neke manije, itd. Psihoze onemogućuju duhovni život te bi osobe s takvim dijagnozama trebale biti pod nadzorom liječnika i održavati svoje stanje s pomoću lijekova. No na ispovijed češće dolaze *neurotične* osobe, čija svijest ostaje zdrava, a odnos prema svijetu nezdrav i svećenik bi trebao prepoznati neurotičnu patnju i psihičku tugu. Do neuroze najčešće dolazi zbog sukoba u obitelji, školi, na poslu, zbog trauma, neuspjeha, neshvaćanja, straha od odgovornosti, stresova, šokova, frustracija, itd. Premda mogu dovesti do teških psihopatija, neuroze su samo smetnje, a ne zapreka svetosti. Zbog tjeskoba i nezadovoljstva obično traže pojačanu pozornost, nemaju strpljenja, govore kroz plač ili se neobično smiju, vrijeđaju se ni zbog čega, ne prestaju govoriti, žele biti u središtu pozornosti i smatraju se nezamjenjivima. Prvotno dolaze u ispovjedaonicu ne da bi rekli svoje grijeha i tražili oprostjenje od Boga, nego da bi govorili o svomu životu, uglavnom prošlosti, o svomu načinu doživljavanja Crkve, Boga, obitelji, pa nabrajaju mnoštvo tema, a ne govore osobne grijeha. Dramatično iznose svoje stanje i gotovo ne dopuštaju ispovjedniku doći do riječi i ne brinu da drugi čekaju ispred ispovjedaonice. Svoj govor uglavnom svode na priču o bolestima svojih bližnjih, o poslu koji ih muči, o mogućim strahovima. Pričaju o svomu emotivnom stanju: o mržnji prema nekoj osobi, o odnosima iz kojih uvijek proizlazi neki sukob, fantaziji o povremenoj seksualnosti, sumnji u vjeri i agresiji prema Bogu, razočarenju u druge, podcjenjuju sebe te na monoton način govore o svojoj bolesti, nepravdi, teškoći života. Ispovjedniku nije uvijek jednostavno razlikovati što je neurotično, a što duhovno, niti je lako dati prikladni savjet i znati što reći. Odrješenje otpušta gri-

biti veoma tvrdoglavi i teže biti perfekcionista, što njihovu pozornost pretjerano usmjeruje na detalje, pravila i programe te su previše posvećeni poslu. Mogu biti pouzdani, ali na krut i neugodan način u odnosu s drugima. Prema nadređenima iskazuju respekt i priklanjanje, gotovo ulizivanje, ali ne pokazuju zanimanje za kolegijalnost s vršnjacima i podređenima. Rijetko svoj posao i obveze prenose na druge zbog straha da ih ne će izvršiti, jer smatraju da ih oni trebaju sam ispuniti. Njihovi zahtjevi postaju drugima teretni i pretvaraju se u pretjerani aktivizam. Mogu biti neodlučni, nesigurni i nesposobni planirati osobno vrijeme, što je posljedica pretjerane usmjerenosti na preciznost i onda kada je to irelevantno. Teže biti presavjesni i pretjerano moralistični. Mogu postati licemjerni i neugodni kada se njihovo mišljenje osporava. Moraju biti kompetentni i uvijek u pravu te smatraju da se od njih mnogo očekuje. Boga zamišljaju kao nadzornika ili suca, vjeruju da Bog od njih očekuje velike stvari i da će po tomu biti suđeni. U svomu se području drže liderima, trebaju biti u važnim tijelima i povjerenstvima, a život im je jednostran.

jehe, ali ne daje mir da bi se počelo živjeti drukčije, ispovijed ne može izliječiti depresiju, ali može biti djelotvoran lijek za duhovno i psihološko zdravlje. Ispovjedniku ne preostaje ništa drugo nego strpljivo slušati, savjetovati molitvu i povjerenje u Boga, vodeći brigu o pedagoško-pastoralnim pokazateljima. Neurotična osoba postiže trenutni mir, ali i dalje se osjeća napušteno od drugih pa i Boga. Takve osobe imaju veću potrebu pomirenja samih sa sobom i obitelji, nego s Bogom i Crkvom.²⁷

Postoji *skrupula* kao psihološka poteškoća, koja obuzme osobu nekim sjećanjem, idejom ili nesigurnošću s onim što čini. Zbog poremećaja prosudbe, osjećajnosti i volje nastaje poteškoća moralnoga reda, a tiče se odgovornosti. Na vjersko-moralnomu području to je duševna bolest ili bolesna stanja savjesti te je osoba krajnje uznemirena zbog sitnica. Očituju se u pretjeranom strahu da i najmanjim sitnicama teško vrijeđamo Boga, a može prerasti u trajnu tjeskobu. Te osobe misle da njihove namjere mogu imati utjecaj na druge te se trajno preispituju jesu li podlegle nekoj zloj nakani. Muči ih bojazan da im ispovijedi nisu valjane i boje se pristupiti pričesti. U savjesti su nemirne i prožete trajnom sumnjom, pa zbog nepovjerenja sklone su promjeni ispovjednika. Takva stanja iznutra crpe osobu i stvaraju joj nevolje u duhovnomu životu. Skrupula je kao otrov, koji se širi čovjekovom dušom, pa je bitno da duhovni vođa prvotno nastoji ukloniti uzroke, da zauzme stav razumijevanja, ljubavi i odlučnosti, inače je bez toga, smatra Szentmártoni, teško pomoći osobi. Bez ozbiljnih razloga skrupulanta se ne smije lišavati sakramenata, niti posve osloboditi ispovijedi, niti samo predlagati pričest kao lijek. Jer, na takav način može zauzeti stav neodgovornosti. Dobro je potaknuti ih da ispovijed održavaju u redovitim razmacima i da čine konkretna djela ljubavi, jer time odbacuju opsesiju i uporište nalaze u plemenitoj stvarnosti. Ne treba od tih osoba tražiti da ne misle na ono što ih uznemiruje, nego je bolje potaknuti ih na pozitivan način da se usmjere na ono što u njima ne pobuđuje uznemirenost.²⁸

²⁷ Usp. Stefano Guarinelli, *Psicologia della relazione pastorale*, EDB, Bologna, 2008., str. 225.-234. Vittorio Lingiardi, *La personalità e i suoi disturbi*, Il Saggiatore, Milano, 2001., 177.-237. Aaron Kheriaty – o. John Cihak, *Pobijedite depresiju snagom vjere. Medicinsko duhovni pristup*, Verbum, Split, 2014., str. 82.-108., 180.-210.

²⁸ Usp. Mihály Szentmártoni, *Osjetljivost za čovjeka*, nav. dj., str. 139.-141. Živan Bezić, *Kršćansko savršenstvo*, Crkva na kamenu, Mostar, 1986., 215.-217. Len Sperry, *Psicologia ministero e comunità*, nav. dj., str. 107.-112.

U hodu prema pomirenju važno je u duhovnomu vodstvu razabrati oblik krivnje, odnosno razlučiti osjećaj krivnje i svijest grijeha te osobi ponuditi prikladnu pomoć. Svećeniku se u ispovjedaonici iznose psihološki sadržaji, stanja i stavovi te krivnje pomiješane s vjerskim terminima, gdje penitent traži duhovni mir, iznosi zabrinutost pomirenja i duhovne slabosti kao nedostojnosti približavanja Bogu, grozotu osobnih grijeha, napasti beznađa, nekontrolirani bijes i ljutnju na Boga, Crkvu, bližnje. Osim toga, smatra kardinal Kasper, kod mnogih ljudi danas susrećemo patološku zabludu nedužnosti. Jer, krivnju vide samo u drugima ili u sustavu i tu se radi o mehanizmu opravdavanja, što dovodi u pitanje osobnu odgovornost i dostojanstvo. U tim trenutcima nije uvijek lako razlikovati ljudske sadržaje od duhovnih, psihološke od vjerskih, grijeh od psihičkih pukotina. U teške okolnosti u kojima se slavi sakrament ispovijedi svakako se ubrajaju spomenute psihopatološke pojave te ispovjednik treba biti načelno upoznat s takvim sindromima. Duhovni se vođa ne natječe s terapeutom, njihovo se djelovanje treba međusobno nadopunjavati. No savjetnici i psiholozi mogu pomoći da čovjek bolje razumje samoga sebe, i njihove će savjete ispovjednik često uzeti u obzir, ali nitko umjesto svećenika ne može izgovoriti riječi: "Ja te odrješujem od tvojih grijeha", nijedan psiholog ni savjetnik. Duhovni vođa oboljeloj osobi pomaže da postane svjesna Božje dobrote, oprosta i milosrđa, mudrosti i želje da svakoga učini sretnim. Zato je duhovnik sredstvo s pomoću kojega Bog osobi očituje svoju milosrdnu ljubav i pomaže vratiti povjerenje u Boga koji spašava. U takvim situacijama ispovjednik, osim što treba zadržati duhovnu mirnoću, strpljivo saslušati sugovornika, treba se zadržati na duhovnomu području izbjegavajući u ispovijedi ulaziti u psihoterapeutske relacije. Jer, zamršenosti koje iz toga mogu proizići ometaju sakrament, pa je opasnost svesti ga na magijski čin ili psihoterapijski uradak i zato psihoterapeutske poticaje i duhovno vodstvo treba razlikovati od ispovijedi.²⁹ Psihički oboljele osobe mogu se pomiriti s Bogom i obavljati čin vjere, ali se ne mogu pomiriti sami sa sobom i imati ispravno razumijevanje samoga sebe bez psihološke terapije. U tim okolnostima ispovjednik se, kao posrednik u sakramentalnomu smislu, treba koristiti sredstvima asketske i duhovne naravi: molitvom, razmatranjem na riječi Božjoj, sakramentalnim sredstvima.

²⁹ Usp. Giuseppe Sovernigo, *L'umano in confessione*, nav. dj., str. 87.-106.

3. PASTORAL OPROSTA I PASTORAL MILOSRĐA

S obzirom na već spomenute duhovne bolesti i psihičke smetnje, osjećaj krivnje i grijeha, papa je Franjo, najavljujući *Izvanredni jubilej milosrđa*, u središte pastorala stavio sakrament pomirenja ustvrdivši da “će za svakog pokornika biti izvor pravog duševnog mira”.³⁰ Svojedobno je papa Ivan Pavao II., na završetku *Velikog jubileja 2000. godine*, pozvao Crkvu da se suoči s krizom *osjećaja za grijeh* i da otkrije Krista kao *otajstvo milosrđa*, rekavši da sakramenti kao Gospodnji darovi “dolaze od Onoga koji dobro poznaje ljudsko srce”.³¹ Takvomu se stavu opire kultura koja teži izbrisati osjećaj grijeha i podržava stajalište koje niječe Božju milost. Ali, u kontinuiranoj teološko-pastoralnoj poveznici, papa Franjo ustrajno ističe sakrament pomirenja kao duhovni lijek te inzistira da ispovjednici budu vjerodostojan znak Očeva milosrđa. On jasno naučava da biti ispovjednik znači biti konkretan znak Božje ljubavi i milosrđa koje oprašta i u skladu s tim svećenik nije gospodar sakramenta, nego služitelj Božjega oprostjenja. U odnosu na čovjekove duhovne bolesti i grijeha svećenik je pozvan biti znak da je milosrđe na prvomu mjestu. U crkvenomu se nauku uočava važnost pastorala oprosta i Božjega milosrđa te poslanje svećenika u službi ispovjednika.

Prvotna svrha sakramenta pokore pomirenje je s Bogom i s Crkvom onoga koji je počinio teški grijeh te pročišćenje malih grijeha i slabosti. Bitno je poticati eklezijalnu dimenziju sakramenta pomirenja jer individualizirane okolnosti mortificiraju odrednicu zajedništva, a kriza ispovjedi dijelom je vezana uz fragmentiranu i oslabljenu eklezijalnu percepciju vjere. Pomirenje s Bogom plod je sakramenta i ne tiče se samo pojedinca, nego se ostvaruje s pomoću mira s Crkvom, jer grijeh ranjava Crkvu, kao zajednicu vjernika i zato je svaka ispovijed mogućnost obraćenja i okretanja Crkvi.³² Da bi se postiglo pomirenje na osobnoj i zajedničkoj razini, nužno je s vjerom u Božje milosrđe priznati grijeha i ispuniti preduvjet opraštanja, inače mogu prevladati interesi ili uda-

³⁰ *Lice milosrđa*, 17. Na završetku *Velikog jubileja godine 2000.*, papa Ivan Pavao II. u pobudnici *Novo millennio ineunte* (6. I. 2001.), br. 29.-41., u korist zajedničke izgradnje i usmjerenja upozorio je na sedam pastoralnih prioriteta: svetost, molitva, nedjeljna euharistija, sakrament pomirenja, primat milosti, slušanje Riječi i navještaj Riječi.

³¹ Ivan Pavao II., Pobudnica *Novo millennio ineunte*, nav. dj., str. 37.

³² Usp. Karl Rahner, *Temelji kršćanske vjere: Uvod u pojam kršćanstva*, Ex Libris, Rijeka, 2007., str. 510.-514.

ljavanje. Međutim, ne smije se brkati oprostjenje i pomirenje.³³ Oprostjenje kao unutarnji čin vodi pomirenju, koje nekada nije moguće, npr. ako je osoba umrla, ako nije tjelesno blizu ili ako moguća blizina izaziva još veće uvrede (nasilje, prijetnje). To ne znači odustati od pomirenja, osobito ako uvreditelj traži oprostjenje. No bez opraštanja u dubini čovjekova bića i ljudskih odnosa produbljuje se patnja i stvara blokada, ostaje rana i grijeh koji narušava odnose, pa je i na zajedničkoj razini teško doći do pravoga dijaloga vjere. Ispovjednik se susreće s velikim poteškoćama poglavito u trenutku manjka želje i svijesti kod penitenta da nekome oprosti.³⁴

Mnoge osobe zbog manjka iskustva Božjega milosrđa i duhovnosti ne mogu shvatiti duhovni smisao opraštanja, ne uspijevaju oprostiti ni sebi ni drugomu, pa se pitaju: "Zašto bih trebao oprostiti ako nisam kriv, neka drugi oprosti meni jer me je povrijedio." Opraštanje se obično doživljava negativno i ponižavajuće te često izostaje zbog osobne ranjivosti, osvete i sebičnosti. Stvaranje obrambenih mehanizama s obzirom na uvrede može postati patološko, može generirati depresivne pojave: stres, nesanicu, tjeskobu, osjećaj krivnje, pa oboljela osoba iznutra postaje zakočena i ne osjeća potrebu ozdraviti niti oprostiti. Tko iskreno oprašta, doživljuje snagu oprosta na osobnoj i društvenoj razini, inače se produbljuje napetost i razor. I onaj tko se smatra nedužnim, kada oprašta svom uvreditelju (usp. Mt 5, 23 – 24), otvara prostor i protok uzajamne oslobođenosti (usp. Lk 6, 37) i opraštanje tada ima učinak ozdravljenja na svim razinama (duhovnim, psihološkim i tjelesnim). Jer, "opraštanje uvreda postaje najoči-

³³ Pomirenje, kao i pravednost, ima različit tijek od opraštanja koje je bitno unutarnji čin, a pomirenje, kao i pravednost, izvanjski i međusobni čin. Oprostjenje se tiče osjećaja i unutarnjega vrjednovanja, pomirenje je više vanjsko i međusobno područje, a pravednost ima još pravni i institucionalni aspekt. Zato je moguće postići pravednost bez opraštanja i opraštanje bez pravednosti, međutim, pravednost živi od opraštanja i pomirenja. Uspostava pomirbenih odnosa s uvrediteljem susljedni je čin, koji upotpunjuje tijek opraštanja, ali s njim ne koincidira. Bez prethodnoga rada na svojim osjećajima, osobito se to tiče ljutnje, opasnost je uspostaviti prisilno ili površno pomirenje i pogoršati odnose, udaljiti umjesto približiti osobe, pa i narode.

³⁴ Usp. *Lice milosrđa*, 9.: "Kako je katkada teško oprostiti! A ipak, oprostjenje je oruđe stavljeno u naše krhke ruke, da bismo postigli radost srca. Odbaciti mržnju, srdžbu, nasilje i osvetu nužan je uvjet za sretan život.", a u br. 10.: "No, bez svjedočenja opraštanja život postaje neplodnim i jalovim, kao da se živi u nekoj neplodnoj pustinji. ... Opraštanje je snaga koja nas iznova budi na novi život i ulijeva nam hrabrost da u budućnost gledamo s nadom."

tiji izraz milosrdne ljubavi”, a oprost je neshvatljiv bez ljubavi (*cháris/caritas*).³⁵ Oprost treba biti slobodan, a ne iznuđen čin, jer to nije magični štapić kojim se poništava zlo i nastavlja se kao da nije bilo ništa. Oproštenje je veoma zamršen i često spor proces, koji traži vrijeme, napor i nadasve sposobnost prihvatiti osobne osjećaje i pristup svijetu koji se razlikuje od osobnoga, priznati da nije sve tako sjajno kako se pretpostavljalo i da se događaji i osobe ne mogu predstavljati u crno-bijeloj tehnici. Ono nije jednostavno i događa se na više razina koje trebaju biti integrirane: spoznajna, afektivna i relacijska te uključuje, ne samo volju, nego i osjećaje, srce, um, sud, maštu, vjeru, ljubav, itd. Zato je nužna razborita pomoć, pa ispovjednik, poštujući zakonitost pastoralne postupnosti, dužan je nastojati pokornika oraspoložiti na opraštanje. Jer, bez opraštanja stvara se uzajamna začahurenosti, blokira sloboda savjesti, neopraštanje može prerasti u mržnju, osvetu pa se saplete duhovno nerazrješivi čvor, stvara prepreka i otežanost životne radosti. Opraštanje nadilazi nihilističku i materijalističku antropološku impostaciju i potiče altruističku koncepciju ljudskih odnosa te znači osloboditi se unutarne srdžbe i osvete, zauzeti nov i zdrav odnos, kršćanski stav prema drugomu i dati novi početak.³⁶ No katkada nerazborit pristup ispovjednika, propovjednika, katehete ili drugih rigoroznim govorom ili nejasnim tumačenjem riječi Božje o opraštanju može zbuniti ili udaljiti osobe od njega, osobito ako se neprikladno koriste pojmovi: “treba oprostiti”, “mora se oprostiti drugima”, “kršćanska zapovijed ljubavi naređuje”. Ne smije se svesti na moralnu ili pravnu obvezu, jer Božje opraštanje nije uvjetovano ljudskim, ono je, u teološkomu smislu, plod milosti, kako ističe sv. Pavao: “Njome nas zamilova u Ljubljenome u kome, njegovom krvlju, imamo otkupljenje, otpuštenje prijestupâ po bogatstvu njegove milosti” (Ef 1, 6 – 7).

³⁵ Karl Rahner, *Temelji kršćanske vjere...*, nav. dj., str. 510.-511.: “Oprost je najveće i nepojmljivo čudo Božje ljubavi zato što u oprost u Bogu priopćuje samoga sebe i to čovjeku koji je u samo prividnoj banalnosti svakodnevnice počinio strahotu izricanja Ne Bogu.”

³⁶ Usp. Giovanni Cuci, *Il perdono, un atto difficile, ma necessario*, Civiltà Cattolica, 165 (2015.), 1., str. 142.156. – Jean Monbourquette, *Kako oprostiti. Oprost da se ozdravi ozdraviti da se oprosti*, Oko tri ujutro, Zagreb, 2002. Jean Monbourquette – Isabelle d’Aspremont, *Tražiti oproštenje a ne poniziti se*, nav. dj., 43.-118. Carmelo Torcivia, *Il perdono e le antropologie teologico-pastorali in gioco*, u: Carmelo Torcivia (ur.), *Il perdono che genera la vita. Oltre il predominio della giustizia retributiva*, Il pozzo di Giacobbe, Trapani, 2012., str. 9.- 25. Gianfranco Ravasi, *Grammatica del perdono*, EDB, Bologna, 2015., str. 13.-23.

Oprostiti može tko ima iskustvo opraštanja, a opraštanje je plod čovjekove suradnje s Božjim milosrđem, događa se na poticaj Duha i znak je poniznosti i ljubavi. To je sam Bog, milosrdni Otac izgubljenoga sina (usp. Lk 15), besplatna sebedarna ljubav. Zato je sakrament pokore istinski sakrament Božjega milosrđa, jer Bog nam uvijek iznova oprašta.³⁷ Opraštanje i pomirenje svoju logiku nalaze u inkarnaciji, u znaku križa i uskrsnuća. Kao što je milosrđe u središtu navještaja Isusa Krista, o čemu govori u prisposobi o milosrdnomu Samarijancu (usp. Lk 10, 29 – 37), tako je i Crkva pozvana grješniku, kao “izranjenu i polumrtvu čovjeku”, evangelizacijsko-misionarskim oblikom pastoralna naviještati i svjedočiti Božje milosrđe. Da ne bi crkveni pothvati ostali samo na psihološko-sociološkoj razini i u okvirima pravednosti, nužno je pastoral oprosta i “milosrđa uvijek iznova predlagati s novim zanosom i novim pastoralnim djelovanjem”.³⁸ U iskazivanju milosrđa ili smilovanja ne znači dokinuti grijeh, jer milosrđe kao opravdanje grješnika pokazuje snagu pred grijehom (usp. Mt 18, 23 – 35), ono se u svjetlu vjere daje kada se poistovjetimo s patnjom drugoga. Božje milosrđe grješnika pretječe i potiče na obraćenje, a grješnik ogrnut milosrđem surađuje, kaje se i popravlja (Lk 19, 1 – 19 – Zakej; Iv 4, 1 – 41 – Samarijanka). Božje milosrđe nije “jeftino prilagođivanje i ulizivanje današnjim modama i ugođajima”, niti je tolerancija obojena sažaljenjem, niti ga se može definirati počevši od paradigme emotivne ljubavi jer bi se upalo u zamku “likvidnoga milosrđa”.³⁹ Takva bi teologija značila ponižavanje čovjeka. Opasnost je tumačiti Božje milosrđe u okviru socioloških tendencija, jer se Riječ Božja ne prilagođava čovjeku, nego se čovjek ravna prema Riječi Božjoj, koja nadilazi ljudsku komunikaciju i postaje temelj u pripremi na sakrament ispovijedi. U kontekstu nove evangelizacije ne naviješta se novo evanđelje, nego uvijek isto, ali u novim okolnostima. Isto tako, pastoral oprosta i milosrđa mora postati društveni, kako bi rekao Paul M. Zulehner, i politički. Jer, postoje oni koji su bez svoje krivice upali u siromaštvo i ne mogu iz njega izaći, pa bi političko smilovanje značilo da se za takve članove društva odvoji neki

³⁷ Usp. Walter Kasper, *Milosrđe. Temeljni pojam evanđelja – ključ kršćanskoga života*, KS, Zagreb, 2015., str. 206.-210.

³⁸ *Lice milosrđa*, 12.

³⁹ Usp. José Granados, *Divorziati in nuova unione civile ed Eucaristia: la risposta della misericordia*, La Rivista del Clero italiano, 96 (2015.), 9., str. 598.-610. Walter Kasper, *Milosrđe*, nav. dj., str. 202.-206.

osnovni prihod kako bi mogli imati najpotrebnije za život (usp. Lk 6, 36).⁴⁰ Dakako, kultura milosrđa ne smije se ograničiti na materijalnu pomoć, jer je potreban sinodalni pastoral i uzajamno milosrdno ljudsko opfođenje.

Iz pastoralne perspektive opraštanje i milosrđe nisu trenutne dionice u životu Crkve i vjernikā, nego su trajna temeljna mjerila kršćanskoga identiteta, jer "Isus kaže da milosrđe nije samo djelo Oca, već postaje kriterijem za utvrđivanje tko su njegova prava djeca".⁴¹ Zato je u pastoralu odgoj za opraštanje i pomirenje, koji izviri iz evanđelja, jedna od primarnih i temeljnih zadaća kao i konkretna kultura milosrđa.

40

ZAKLJUČAK

Crkva, pa tako i ispovjednik, nalazi se pred ozbiljnim izazovom krize sakramenta ispovijedi. Veliki dio vjernika u župnim zajednicama ne ide na ispovijed, ne shvaća bit sakramenta pokore i pomirenja, a jedan dio koji prigodno prakticira u mnogo-
mu pristupa efemerno, ostaje na psihološkomu dojmu i osjećaju krivnje. Mnogi pohađaju nedjeljnu svetu misu i pristupaju pričesti, i drugim sakramentima, a zanemaruju sakrament pomirenja, što upućuje na njegovu tešku krizu i na krizu vjere. Izazovi sakramenta ispovijedi s pastoralnoga aspekta nalažu da Crkva mora obnavljati pastoralnu praksu i tražiti prikladnije pastoralne oblike. Jer, sakrament pomirenja očituje Božje milosrđe, čija je poruka u središtu evanđelja i pastoralno ga zapustiti značilo bi zanemariti bit Kristove poruke. U suvremenim i dramatičnim društveno-kulturnim okolnostima Crkva će, prema mnogim teološkim autorima, morati razmišljati o obnovi reda i sakramenta pokore. Međutim, ne samo pokornici, nego i služitelji sakramenta pomirenja, ako u tomu sakramentu nemaju iskustvo uskrsnoga dara i ljepotu oslobođenja, pa ako pastoralno zanemaruju brigu sakramenta pomirenja te pastoral oprosta i milosrđa, ozbiljno produbljuju krizu i pridonose slabljenju navještaja vjere. Žurno je u župnim zajednicama raditi na kvaliteti obraćenja, katehetskim poukama i pastoralnim pripremama na svim razinama (djeca, mladi, odrasli, obitelj, bolesni, itd.) i u svim prigodama (sakramenti, duhovne obnove, susreti s djecom, mladeži) da bi se svi-

⁴⁰ Usp. Peter Neuner – Paul M. Zulehner, *Dodi kraljevstvo tvoje. Praktična ekleziologija*, Ex Libris, Rijeka 2015., str. 249.-251.

⁴¹ *Lice milosrđa*, 9.

jest o istini i važnosti sakramenta pomirenja obnovila. Isto tako, pastoralna je briga ispovjednika pomoći pokorniku da shvati svoju odgovornost te uroni u Božje milosrđe i ljubav da bi zadobio duševni mir, da bi došao do Boga, izvora mira. Za to je ispovjedniku, kao navjestitelju i službeniku milosrđa, nužna pastoralna ljubav, tj. biti svjedok iskustva Kristova *Lica milosrđa*, duhovnost, teološko znanje i spoznaje iz drugih znanstvenih područja te izgradnja i promicanje cjelovite svijesti sinodalnoga pastora. *Izvanredni jubilej milosrđa* pastoralna je prigoda da se osvijesti važnost sakramenta pokore i pomirenja.

PRIEST FACING THE CHALLENGE OF THE PASTORAL CARE OF CONFESSION

Summary

At the beginning of the third millennium, social and cultural environment has been increasingly falling under the influence of secularism, relativism and technocracy. Consequently, viewing the world and human life in such a way, man is being moved away from the truth and Christian anthropology, so that speaking about God's mercy and need for the sacrament of Penance is becoming more and more abstract. Church and confessors are facing the new pastoral challenges and they are called to seek more appropriate pastoral solutions. Therefore, the call to keep rediscovering the depth and beauty of the sacrament of Reconciliation is always actual and necessary. Because, culture, which is permeated with self-justification, is increasingly losing the sense of sin and the need for forgiveness as well as the nearness to God who is "generous with his mercy" (Eph 2, 4). Accordingly, the author first analyzes the approach to the sacrament of Reconciliation from theological and pastoral aspect; then he points at its suppression in the form of *sense of sin* and *feelings of guilt* and also of some mental illnesses that confessors face with. Finally, he refers to the pastoral of indulgence and charity urging the necessity of pastoral *metanoia*.

Key words: *confession, confessor, sin, mercy/charity, absolution, pastoral care*